

Suggeriments de treball a partir del conte *El crim del salobrar de Baltasar Porcel*, adreçats a alumnes de Batxillerat

Joan Gelabert Mas,
professor d'ensenyament secundari

M.O. ¿Què és per a vostè un conte?

B.P. Veig el conte com un gest, no com una figura sencera. Això que diuen que el conte és més difícil no és veritat: el conte és més fàcil perquè és més breu. És un món menys complex en tots els aspectes. Ara, la lectura del conte és molt més agraïda. D'altra banda jo no veig el conte ni la novel·la com un gènere gaire definit

Fragment d'una entrevista de Manuel Ollé a Baltasar Porcel publicada al diari "Avui" el 28/03/02

Tal com remarca Baltasar Porcel, els contes, els seus contes, són d'una diversitat tècnica i temàtica difícilment encaixables en motlles encarcarats i acadèmicament preestablerts. També és cert que més d'un cop, i això també ha estat prou estudiat, han estat el germen d'una posterior novel·la. Situacions, personatges i espais escènics apareixen en més d'una obra, convertint part d'ella en una mena d'escenari mític i recurrent.

Aquest conte, datat l'any 1978, és un dels que l'autor aplega a l'apartat "Lluna vella", texts que comparteixen presència a l'entorn andritxol, en el volum *Maniobres de l'amor. Tots els contes (1958-2001)* Ed. Destino, 2002. I és en aquesta mena de presentació del recull on Porcel parla de la relació directa entre els seus contes i la seva obra novel·lística: "En realitat, a les meves novel·les s'hi incrusten sovint episodis emparentats amb els contes, i és que concebo la literatura com una recreació apassionada del món primer com una atmosfera, un magma, del qual poden brotar

després arguments centrals, però que sobretot són farcits de mil i una pul·lulacions humanes, sensorials, fugisseres: el riu heraclità."

Qualsevol dels contes porcelians tenen infinites possibilitats de ser comentats. Aquesta és una proposta pensada per a alumnes de batxillerat que, teòricament, ja disposen d'un bagatge consolidat que els permeti anar més enllà d'una valoració subjectiva.

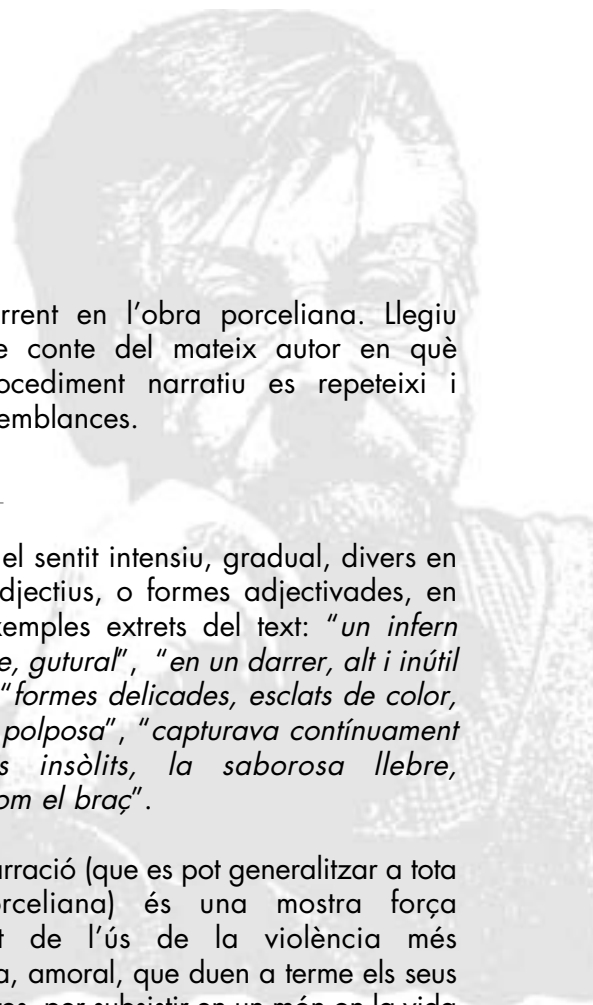
I. La història, la veu narrativa, el temps narratiu:

1. _____

- Anàlisi dels tres primers paràgrafs del conte. Com estan estructurats per tal de conduir el lector, inexorablement, cap a la història?
- Descriu els personatges que apareixen citats en aquests tres primers paràgrafs. Qui són? Relacionau-los.
- Qui presenta els personatges? És algun dels personatges descrits en aquests tres primers paràgrafs? Com s'anomena aquest tipus de narrador?

2. _____

- Observau la manera d'introduir la història a partir del quart paràgraf i comentau-la.
- Quins paràgrafs ocupa la història que explica el narrador que ha aparegut al principi? Feue un resum en deu línies.
- Quins personatges apareixen vinculats al crim?

3. _____

- a) Quins paràgrafs presenten la resolució de la història?
- b) Diríeu que el narrador és totalment aliè a la història? Justificau-ho.
- c) Seria correcte parlar de narrador múltiple o de diferents veus narratives focalitzades en un narrador únic, que ho aglutina, subjectivament, tot? Justificau-ho.

4. _____

- a) Hi ha teòrics de la literatura que marquen l'ús del present, el perfet i el futur, com a temps del discurs o narració; mentre que l'imperfet, el passat simple i el condicional serien els temps de la història. Analitzau els temps verbals usats al llarg del conte i comentau aquesta teoria. Quin ordre cronològic segueixen? Contribueixen a fer la història més versemblant?
- b) Comentau el temps extern i el temps intern del conte.

II. L'estil:

1. _____

- a) Hi ha alguns moments de la narració que corresponen a formes dialogades; localitzau-los i indiqueu com apareixen marcats i integrats dins el discurs narratiu.
- b) Llegiu, també, el conte "El misteri de l'alzinar o L'any de la pesta" i comentau l'estil de construcció de la història porceliana mesclant intel·ligentment la ficció clara i una pretesa realitat autobiogràfica (que pot ser tan inventada com la mateixa ficció).
- c) Aquest conte de Porcel comença descrivint un entorn concret per a continuació situar-hi el jo narratiu; aquesta manera d'iniciar el conte és

força recurrent en l'obra porceliana. Llegiu algun altre conte del mateix autor en què aquest procediment narratiu es repeteixi i trobau-hi semblances.

2. _____

- a) Comentau el sentit intensiu, gradual, divers en l'ús dels adjectius, o formes adjectivades, en aquests exemples extrets del text: "*un infern roig i negre, gutural*", "*en un darrer, alt i inútil flamejar*", "*formes delicades, esclats de color, la qualitat polposa*", "*capturava contínuament camallargs insòlits, la saborosa llebre, anguiles com el braç*".
- b) Aquesta narració (que es pot generalitzar a tota l'obra porceliana) és una mostra força contundent de l'ús de la violència més descarnada, amoral, que duen a terme els seus protagonistes, per subsistir en un món on la vida es guanya, atàvicament, eliminant físicament el contrari (o, fins i tot, el més proper). Quin lèxic corroboraria aquesta afirmació d'un ús de la violència gairebé determinista?

3. _____

- a) Llegiu el conte "La lluna feliç" publicat a *El misteri de l'alzinar i altres contes*, Ed. 62, Barcelona, 1982. Després comentau en quinze línies aquesta afirmació publicada al diari "Avui" el 28/03/02, per Manel Ollé: "*Baltasar Porcel no entén el conte com a mecanisme suís de precisió sinó com a epifania de l'instint. El contes de Porcel contenen tot sovint una revelació brutal. El descobriment de la crua naturalesa humana és l'argument reiterat que pren mil formes diverses*". Relacionau-ho amb el desenllaç dels dos contes.
- b) A l'hora de descriure les escenes, Porcel combina magistralment l'estil més líric, més poètic, amb la violència més extrema, més contundent i directa. Troba alguns fragments com aquest: "*El va mirar intensament i es tragué la falç del cinyell, la falç que per un*

segon va retallar-se brillant a la llum de la lluna, que va baixar ràpidament per clavar-se al bell mig del cor del ferit”.

III. El lèxic:

- a) Analitzau el quart i cinquè paràgrafs del conte, feu un inventari de les principals categories gramaticals usades: noms, verbs, adjectius i adverbis; quins són més abundants? Quina correspondència hi ha entre la seva freqüència d'ús i l'estil: narratiu, descriptiu, objectiu, subjectiu, etc.?
- b) Un recurs força recurrent en l'obra de Porcel és ambientar la història en escenaris coneguts o lligats a una geografia concreta; quins topònims (reals o inventats), o espais, apareixen en aquest conte, que ajuden a situar, físicament, la història?
- c) La riquesa lèxica és un valor que tothom reconeix en l'obra de Porcel. Feu un inventari de les paraules que desconeu i cercau-ne el seu significat.
- d) Tornau llegir el quart paràgraf del conte i remarcau l'ús de lèxic relacionat amb els sentits: vista, oïda, tacte, olfacte, gust.

Altres suggeriments:

- a) Substituiu les paraules subratllades per unes altres de sinònimes:
- * Segles enrere, van ordenar-la com una vasta salina.
  - * I ací i allà tolls de sal quarsosa, pètria.
  - * Macià de Buja s'havia engiponat un habitatge.
  - * Anava llançant mandroses glopades de fum.
  - * En la llum feble del petroli brillaria intensa i fugaç, com una bengala.

R. Canet. Sense títol 2007. Vinílica sobre paper 174 x 124 cm.

- * Ja de lluny van albirar, en la diluïda resplendor de les estrelles...
  - * Se sentia el tens xerriqueig de la màquina.
  - * Mentre manava al seu nét, un talòs que taral·lejava no sé què de Travolta.
  - * Va comprendre que es repetiria la història, amb l'agreujant de la presó i tota la rècula.
- b) Quina valoració us mereix la confessió de Paco Palmer sobre l'autoria dels dos assassinats? Moralment, us sembla ambigua la seva posició?
- c) Intentau traslladar aquest text al llenguatge dramàtic, de cara a una possible representació.
- d) Un dels personatges d'aquest conte ja surt a la novel·la *Difunts sota els ametllers en flor* (1970). Llegiu-la i esbrinau qui és aquest personatge. Coneixeu altres autors que hagin fet aparèixer uns mateixos personatges a obres diferents? □

EL CRIM DEL SALOBRAR*

Serà pels incendis, tanta flama voraç, un infern roig i negre, gutural, que arrasen els boscos i s'embranquen en un garbuix delirant pels penyals, l'illa sotmesa a la destrucció; serà per això que he pensat en Manuel Palmer. Gran llenyataire, que coneixia els corriols bosquetans i que, davant un foc, netejava ràpidament rases de brossa i encenia contrafocs que s'enfrontaven amb el principal, i acabaven per anul·lar-se mútuament en un darrer, alt i inútil flamejar.

Les casualitats: vaig visitar també el jubilat sergent de la Guàrdia Civil, don Benet Ripoll. La seva antiga gota el té pràcticament retut, a la caseta del centre de la plana insular. S'està al costat del braser, escolta la ràdio i, per una finestra, dirigeix el conreu escàs i intens d'un hortet en el qual els tomàquets, els enciams, les mongetes i els alls s'ofereixen com un dels primers i més imaginatius formes delicades, esclats de color, la qualitat polposa-goigs terrenals.

I va venir de vacances, a més, Paco Palmer, el fill del llunyà Manuel, que viu a Brest, ciutat francesa, i regenta un magatzem de vins. Jo havia estat, en aquella adolescència temerària i temerosa que tots vam passar, molt amic de Paco Palmer. Ho vaig ser després del desastre, quan el veia, al·lot ros, pacíficament alterada l'expressió, anar amb la seva mare, agafats de la mà, demanant feina per a l'un i l'altra a la fabrica de gel, al terrissaire, a tots els sabaters... Paula, la dona, era alta, angulosa, i caminava dreta i serena. De dol.

Bé: reconstruiré el crim del Salobrar. Més enllà dels horts, a les antigues maresmes dessecades, hi ha, lluny del poble, tocant al litoral confús de canyissars i gavines, la zona del Salobrar. Segles enrere, van ordenar-la com una vasta salina. Encara li queden algunes sèquies mig engegades, tires de carreus corcats que delimiten les restes d'uns estanys, un cobert enfonsat i unes grans rodes de fusta d'olivera borda, i ací i allà tolls de sal, quarrosa, pètria. I aquí hi vivia, dedicat a una feina lucrativa, Macià de Buja: caçava. El territori, marginal i frondós, atreia les aus de pas i les bestioles salvatges de pèl. El bujarró tenia un assortit important de xarxes, ceps, varetes envescades, i amb tot això capturava contínuament camallargs insòlits, la saborosa llebre,

anguiles com el braç. De jove, a Montevideo, havia estat propietari d'un bordell. Deien que era un home ric.

Aprofitant unes casamates de la guerra civil, mig enfonsades a la sorra i en la dura terra argilosa, Macià de Buja s'havia engiponat un habitatge. Era un tipus baixet, molt gras, amb un sotabarba episcopal. Li agradaven els vasos de rom, a l'estiu amb unes rodanxes de llimona i a l'hivern, tebi. Fumava amb pipa, barrejant a l'aspre tabac d'estanc herbes aromàtiques... Deia que, a més, li servien per combatre l'asma.

Les coses, si creiem el sergent Benet Ripoll, que es va presentar al lloc del succés al cap de poc d'haver ocorregut, van anar així. Macià de Buja, en la nit de tardor, s'havia abocat un vas de rom, i anava llançant mandroses glopades de fum. L'escopeta, una eina del setze, sòlida, devia guaitar-lo per un dels finestrans de l'oblidada fortificació. Va sonar un tret: el bujarró, atapeït de perdigons, devia caure. I van entrar dos encaputxats. Segurament a robar, atrets per la riquesa atribuïda al, en altre temps, celestí. L'un, amb l'escopeta fumejant a la mà. L'altre, amb una falç.

El vell sagnava, siulant. Els emmascarats se li degueren acostar. Encongit Macià, de bocaterrosa, van intentar de donar-li la volta, quan el caçador, d'un bot insospitat i nerviós, brandant un martell, va llançar-se contra un dels atacants. Li va descarregar en plena espinada un cop sec i fort. Un cruït sinistre va ressonar per l'estança. L'encaputxat va desplomar-se, gemegant. I l'altre, àgil, va dibuixar un molinet amb la falç, que en la llum feble del petroli brillaria intensa i fugaç, com una bengala, i la va deixar caure sobre Macià de Buja i li va tallar el coll en rodó, d'un cop sol i net.

A la vora del mar, més enllà de les salines, hi havia el petit moll del Salobrar, on avui hi ha un hotel. S'hi estaven uns quants pescadors. En sentir el tret, van decidir acostar-se al cau de Macià. Ningú no gosava ficar-se professionalment en el seu territori, i menys un caçador, però el de Buja no feia servir mai armes de foc... Ja de lluny van albirar, en la diluïda resplendor de les estrelles, com un encaputxat sortia de la casamata, arrossegant-ne penosament un altre. Els pescadors van cridar. Hi va haver uns moviments enèrgics en l'embalum dels assassins i un d'ells, el sa, va carregar

l'altre al quadre d'una bicicleta i, pujant-hi ràpidament, va emprendre la fugida.

El camí s'esmunyia pla, amb uns pendents curts i suaus. L'encaputxat pedalejava dret, arquejant el llom, i se sentia el tens xerriueig de la màquina que, amb el pes doblat pel ferit, anava fent ziga-zaga. L'estrambòtic conjunt en difícil equilibri semblava la desfigurada ombra d'un ninot, en la nit esfilagarsada.

Els pescadors van entrar a la casamata. El cap de Macià de Buja havia anat a parar entre la cendra de la xemeneia, enfarinat de gris com una màscara estranya. El seu cos, rodanxó, expel·lia pel tronc del coll la sang a borbolls, d'un color carmesí. A fora, hi havia una bicicleta abandonada. I un pescador la va fer servir per emprendre la persecució dels fugitius, mentre els altres ho feien a peu, corrent.

Un altre pescador va dir després al sergent Ripoll que la respiració de l'encaputxat que pedalejava era com la d'un cetaci, profunda i agònica, mentre transportava el seu company gemegós. I els pescadors se li acostaven, en avantguarda el de la bicicleta.

S'apropava la costeta del Pou de les Dones, el pou misteriós amb una capelleta sobre el brocal i la tosca i borrosa pintura d'unes dones al frontis. Els pescadors veien perfectament que la bicicleta de l'encaputxat amb prou feines avançava, vacil·lava, i que en un moment donat el conductor en va baixar. Tot just emergia la primera claror lunar sobre el puig de l'Aigua. L'encaputxat va agafar amb tota cura el seu company ferit per sota el braç, el va recolzar contra el pou. I diuen els qui els perseguien que se'l va estar mirant uns moments, mentre les queixes de l'altre eren desesperades.

El va mirar intensament i es tragué la falç del cinyell, la falç que per un segon va retallar-se brillant a la llum de la lluna, que va baixar ràpidament per clavar-se al bell mig del cor del ferit.

Ja quasi arribaven els pescadors, quan l'encaputxat tornà a pujar a la bicicleta d'una revolada i amb nova empena va reprendre la fugida. Continuaren perseguint-lo, però aviat els va agafar avantatge, i va desaparèixer en una cruïlla.

Al pou, l'altre emmascarat ja era cadàver. Van treure-li la caputxa, una mitja de llana gruixuda. Tenia els ulls dilatats, probablement en el darrer moment va endevinar la intenció del seu company. Es tractava del tallador de pins Manuel Palmer i també era seva la bicicleta abandonada abans. Al seu còmplice de la falç, però, no van poder trobar-lo, tot i la minuciosa investigació que va ser portada a terme i els interrogatoris, de vegades contundents, que es van practicar als principals amics de Palmer. "L'encaputxat va matar el llenyataire perquè, com que no podia emportar-se'l, va tenir por que el delatés", va treure'n com a conclusió don Benet, mentre manava al seu nét, un talòs que taral·lejava no sé què de Travolta, que em preparés un cistell amb unes albergínies, un parell d'enciams i el que hi hagués.

"Però no va ser així -em diu somrient Paco Palmer-. No el va matar per por a la delació. Ja veuràs: la meva mare, quan es va casar amb el meu pare, era vídua. El seu primer marit havia estat carreter i va morir a conseqüència d'una caiguda del carro: aquest li va passar per sobre i li va trencar la columna vertebral. Va morir uns mesos més tard, sempre enmig d'uns dolors terribles, per culpa d'això. I és per aquest motiu que la meva mare, quan va veure el pare d'aquella manera, amb l'esquena destrossada pel martell de Macià de Buja, va comprendre que es repetiria la història, amb l'agreuja de la presó i tota la rècula. Però, insisteixo, allò que va impulsar-la primordialment va ser impedir que el pare tingués una terrible agonia... Si més no, així m'ho va confessar ja molt vella, alguns anys abans de morir. I jo la vaig creure."

M'he quedat estupefacte, a la platja, on ens havíem trobat Paco Palmer i jo. He balbucejat: "La teva mare... però...". I el meu amic, somrient, com algú que està molt assossegat, en una regió on no existeixen ni el bé ni el mal, continuà dient: "És clar, la meva mare. Perquè ella era l'altre encaputxat que va acompanyar el meu pare a robar".

(1978) □

* Agraïm a Ed. Destino l'autorització per a la publicació d'aquest conte, que es pot trobar a *Les maniobres de l'amor*, Baltasar Porcel, Columna Llibres i Comunicació, S.A.U., Destino, Barcelona 2002.